

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

ha- Talmud ve-ḥokhmat ha-refu'ah

Kaceneł'son, Ieguda-Lejb-Benëmin

ל. י. ווסלנצק.

Berlin, 688 [1927/1928]

המדקה.

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9463

הקדמה.

דיני טרפה מלבד ערכם הדתי, יגלו לפנינו מקצוע נכבד מאד בדברי ימי הקולטורה של העברים הקדמונים. מדברי בן-סירא, שחי בזמן קרוב לאנשי כנסת הגדולה ידענו, שהיה כבוד הרופאים גדול מאד בעיני העם בזמנו, אולם את מדת ידיעתם בחכמת הרפואה לא נדע כיום ולא נוכל לדעת. כי בשעה שמן היונים הקדמונים נשארו לנו ספרי היפוקראט, אריטאוס וגאלינוס, ומן הרומים הקדמונים נשארו לנו ספרי צעלזוס הנכבדים מאד, שעל פיהם נוכל גם היום לדעת מה ידעו היונים והרומים ומה לא ידעו, מרופאי היהודים לא נשאר לנו מאומה, בלתי אם בריוחות מפורזות ומקוטעות שלא יחנו לנו כל תמונה מסוימת ממצב חכמת הרפואה אצל העברים הקדמונים. והנה יש מקצוע אחד בחכמת הרפואה, שעלה למדרגה גבוהה מאד בימינו היום, והנקרא בשם „האנאטומיה הפאטולוגית“ המלמדת אותנו לדעת את השינויים הגסים והדקים אשר יולדו ברקמות אברי הגוף בתחלואים שונים. היונים הקדמונים לא ידעו מזה דבר. מעולם לא עלה על לבם, כי יחולו איזה שינויים ממשיים בגוף החולה. המה הביטו על המחלות כמו על רוח רעה שנכנסה אל גוף החולה מבחוץ וקלקלה את הדם הנזול בעורקיו מבלתי לשנות את בנין אבריו, והרוח הזאת תצא מן החולה כשקום מחליו. בדמיונם בראו להם ארבעה מיני נוזלים בגוף האדם ושאר בעלי-החיים, ואת הנוזלים האלה קראו בשם „מרות“; והיתה להם „מרה אדומה“ (הדם), „מרה ירוקה“ (המרה כמשמעה), „מרה לבנה“ (הריר והמוגלה), ו„מרה שחורה“ (דם שלקה ונעשה שחור). הם חשבו, כי כל זמן שארבעה הנוזלים נמצאים במזג נכון ובהרמוניה נאותה זה לזה, אז הגוף הוא בקו הבריאה, אולם אם יתגבר אחד מן הנוזלים על האחרים, או אם יקבל אחד הנוזלים שלא במקום הראוי לו, אז תולד מחלה ידועה; הכל לפי מזג הנוזלים. כי ישתנו האברים עצמם בחומרם ותכונתם — זאת לא ידעו היונים הקדמונים. חכמי ישראל היו הראשונים להתבונן אל השינויים בתכונת האברים הפנימיים ובטבע רקמותיהם. ובהעמידם לחוק דתי „כל שאין כמותה היה טרפה“ חקרו והשתדלו לדעת את ערך השינויים האלה בחיי הגוף בכלל, ובדרך זו יסדו שטה שלמה של אנאטומיה פאטולוגית — מקצוע מדעי שנוסד בחכמת הרפואה הארופאית רק במאה האחרונה.

לדאבון לבנו נשארה סגולה יקרה זו הכמוסה בספרי התלמוד, בלי כל השפעה על חכמת הרפואה של עמי הארץ. הרופאים הארופאים לא ידעו קרוא את

התלמוד, אבל גם הרופאים היהודים שידעו את התלמוד הביטו על דיני הטרפות כמו על חוקים דתיים שאין להם כל ערך מדעי. לו חכמו השכילו לקחת את הרעיון המדעי האצור בדיני טרפה, ולטעת אותו על שדה חכמת הרפואה הכללית, כי עתה נוסדה האנאטומיה הפאטולוגית הרבה מאות שנים לפני המאה החשע עשרה לתאריך הנוצרים. אבל על דברים כאלה וכיוצא בהם כבר אמר החכם: „חכמת המסכן בזויה ודבריו אינם נשמעים“.

חכמי ישראל, לא לבד שהקרימו את חכמי יון בהאנאטומיה הפאטולוגית, אלא שברוב דבריהם הם מסכימים לדעת חכמי הרפואה החדשים. הנני מתכוון לאמר „ברוב דבריהם“, מפני שבדברים אחדים לא תוכל חכמת הרפואה, לפי מצבה היום, להסכים לחכמי המשנה. למשל: לפי דברי המשנה „נטלה הכבד ונשתחיר הימנה כזית כשרה“. לפי זאת תחשוב המשנה, שבהמה שניטל ממנה רוב הכבד תוכל לחיות, ויש כמות היה, אבל דבר זה יתנגד לדיעותינו היום על אודות תפקיד הכבד בכלכלת בעלי החיים. או משל אחר: המשנה אומרת: „ניטלו הכליות (בלשון רבים) כשרה“, ואנחנו יודעים היום, כי אמנם תוכל הבהמה לחיות אם חנטל ממנה כליות אחת, אבל אם ינטלו ממנה שתי כליותיה אז לא תוכל לחיות יותר משעות אחדות, עד שנוטים אנו לחשוב כי יד המעתיקים היתה בדבר הזה וצריך להיות „נטלה אחת מן הכליות כשרה“. ואמנם לדינא אין „נפקא מיניה“ כלל, מפני שמעולם לא קרה ולא יוכל לקרות, שתבוא לפני איזה רב או מורה הוראה שאלה בדבר בהמה שנטלו שתי כליותיה, והוא יכשיר אותה. בהמה כזו בודאי תמות עוד בטרם יספיקו לשחוט אותה.

יש דברים אחדים במשנה ובתלמוד שאם נפרש אותם כפשוטם, לא יתנגדו כלל אל ידיעותינו בחכמת הרפואה בזמננו היום. אולם מפרשי התלמוד לא ירדו לסוף דעתם של חכמי המשנה ופרשו את דבריהם באופן מתנגד לטבע הענין. חושבים אנו, כי במקרים כאלה יש לנו הזכות לנטות מדרך המפרשים ולבאר את המשנה או את הגמרא באופן המתאים לחכמת הרפואה. כי כבוד חכמי התלמוד וכבוד המפרשים—כבוד מי עדיף? כי למה זה נטיל על חכמי התלמוד את האחריות בעד טעותם של המפרשים?¹

לפעמים יקרה לנו לפרש את דברי התלמוד נגד מסקנת „השולחן-ערוך“. אל נא יחשוב לנו הקורא זאת לחטאת, הן לא להוראה אנו כותבים דברינו. ההוראה יש לה כללים מיוחדים, שהרבנים מורי הדת מתנהגים על פיהם, ואין להם דבר עם הבקורת המדעית. וכשם שאין להאשים למשל את הרמב"ן, שלפעמים הוא מגלה פנים בתורה שלא כהלכה (עיון למשל פירושו על הפסוק „כי יהיה בך איש אשר

¹ בכחבי בשנת 1889 את הדיסקריפציון שלי: *Анатомия нормальная и паталогическая* זקוק הייתי לדעתם של חכמי הרפואה החדשים, ומאשר לא היה לי אז פנאי לעיין בהמפרשים בארתי לי את דברי התלמוד על פי שיקול דעתי, וראיתי כי הם על פי רוב מתאימים ליסוד חכמת הרפואה של ימינו היום. אחרי אשר נפנית ימים רבים אחרי כן ללמוד את הפרק הזה בעזרת המפרשים, ראיתי כי דברים רבים הם מפרשים לא כמוני ובאופן שאיני מתאים עם השקפת חכמי הרפואה. את החילוק שבין ביאורי ובין פירושי המפרשים ימצא הקורא בפנים הספר.

לא יהיה טהור" — דברים כ"א ו"ג), מפני שהוא אינו מתכוון להורות הלכה על פי פירושו, כך אין להאשים אותנו כי מגלים אנו פנים בתלמוד שלא כהוראה. מפני שאין אנו מתכוונים לאסור את המותר על פי השולחן-ערוך, ולהכשיר את האסור על פיהו. הן גם עתה לו נסח אחד הרבנים לפסוק הלכה על פי דברי התלמוד לברו, מבלי שים לב אל כל אשר הוסיפו הפוסקים הראשונים והאחרונים, כי אז בודאי היו נמנים עליו חבריו הרבנים והיו מעבירים אותו ממשרתו. דברי התלמוד הם לחוד ודברי הפוסקים לחוד, ואין כל צורך כי יתאימו אלו לאלו.

והנני להזכיר בזה את דברי הרמב"ם ז"ל, שבעיני הם נראים המוהים מאד. אחרי אשר מנה שבעים מיני טרפות הוא אומר: „ואין להוסיף על טרפות אלו כלל, שכל שאירע לבהמה או לחיה או לעוף חוץ מאלו שמנו חכמי דורות הראשונים והסכימו עליהן בבתי דיני ישראל, אפשר שתחיה, ואפילו נודע לנו מדרך הרפואה שאין סופה לחיות. וכך אלו שמנו ואמרו שהן טריפה אף על פי שיראה בדרכי הרפואה שבידינו שמקצתן אינן ממיתין ואפשר שתחיה מהן, אין לך אלא מה שמנו חכמים. שנאמר על פי התורה אשר יורוך. (יד החזקה הלכות שחיטה, פרק י' סימן י"ב, ו"ג).

יכול הייתי לחזק את דברי הרמב"ם ולהוסיף על דבריו את הנאמר בספרי על הפסוק הזה: „לא תסור מן הדבר, אשר יגדוד לך ימין ושמאל — אפילו יאמרו לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין — שמע להם". אבל אם כן הדבר אין צורך לנו לאמר: „אפשר שתחיה, ואפילו נודע לנו מדרך הרפואה שאין סופה לחיות". והרמב"ם בעצמו סתר את דבריו בזה, הנה הוא אומר פה: „אין לך אלא מה שמנו חכמים", והוא בעצמו הוסיף על הטרפות שבמשנה ובתלמוד: „ניטל לחי העלוון טרפה" — מפני שאין סופה לחיות.

כיון שעניני הטרפות הם כלם שינויים וקלקולים ידועים באברי הגוף, שבשבילם לא יוכלו האברים למלאות את תפקידם בחיי הגוף, לפיכך אי אפשר לו לאדם להבין אותם על בורים, אם אין לו לכל הפחות ידיעה שטחית מבנין האברים בנוף בריא ומתכונת השינויים הבאים על ידי איזה מחלה. ולפיכך ראינו לתת בראשית פירושו שני מבואים מדעיים. המבוא הראשון יקרא בשם „בנין האברים ותפקידם" שבו נשתדל לתת בקיצור נמרץ ראשי פרקים מתורת הנתות ותורת הפיזיולוגיה, והמבוא השני יקרא בשם „תחלואי האברים" שבו נתן גם כן בקיצור נמרץ ראשי פרקים מתורת הפאטולוגיה הכללית. בלי ידיעה שטחית מענפי חכמת הרפואה האלה, לא יוכל הקורא להבין את המלים הטכניות, שנשחמש בהן בפירושו. מלבד זה ידיעת בנין הגוף ואבריו הוא דבר מועיל בפני עצמו, ונכון הוא כי כל בר דעת ישם לבו לידיעות אלה. המבואים נכתבו לא בשביל רופאים, אלא בשביל אנשים, שלא למדו דברים אחרים מלבד התלמוד, ולפיכך השתדלתי לכתוב בשפה קלה וברורה, מבלי להרבות בפרטים שידיעתם נחוצה רק למומחים. עבודה גדולה וקשה העלינו על עצמנו למצוא שמות מלאכותיים ובטויים טכניים בשפת עבר לסמן בהם ענינים מדעיים, שספרותנו עניה בהם מאד. למען הקל את העבודה על הסופרים המומחים אשר יבואו אחרינו, מצאנו לנכון להציג יחד עם

